

historiky, kteří mají tendenci představovat si situace nehybné v čase.

Hagiograficky znehynbný Egon Bondy, Magor, underground nebo Charta 77 mají s realitou pramálo společného.

Nečasovost způsobu psaní dějin dokladuje i jiná Boltonova teze, podle níž Magorova Zpráva *naráží na to, že umění se má podávat tak, aby mu lidé rozuměli – podobně jako husitům šlo mimo jiné o to, aby kněz kázal česky a lidé se mohli modlit v jazyce, kterému rozumějí.*⁵¹ Představa, že by například hudba skupiny DG 307 byla ve své době komunikačním společenským jazykem, jako byla čeština v Husově době, které rozuměl i prostý lid, popírá samotný avantgardní jazyk umění v jeho časovosti, pro většinu společnosti včetně establishmentu byl nesrozumitelný, neosvojitelný, ezoterický a především subverzivní.

Někteří badatelé nakládají s minulostí (zejména totalitní) svévolně, jako by tento čas byl lehkomyšlnou bytostí nezakotvenou ve svých vztazích, byt chaotických. Minulost však není služkou, kdykoliv svolnou být po vůli naší přítomnosti, ale je to autonomistka, která si zaslouhuje respekt.

Bolton nakládá s textem *Zprávy* svévolně. Například undergroundovému hnutí přičítá formativní rozpor: *chce zničit establishment a zároveň ho ignorovat,*⁵² sám přitom ignoruje fakt, že se v textu *Zprávy* výslovně říká, že *cílem není destrukce establishmentu, protože by se mu tím sama vehnala do náruče.*⁵³

Při kritice Havlovy interpretace undergroundu uniká autorovi jiná důležitá věc. Havel nesdílel myšlenku autonomie undergroundu a pojetí „druhé kultury“. V roce 1984 ve své úvaze nazvané *Šest poznámek o kultuře*⁵⁴ napsal, že *rozhodujícím polem zůstává pořád kultura první*, aniž vysvětlil, čím nebo v čem by měla být například normalizační popkultura pro underground rozhodující.

Toto jsou jen některé kritické poznámky k nečasovému hagiografickému stylu psaní dějin podle Jonathana Boltona.

Pozitivní stránkou kapitoly *Legendy undergroundu*, byť nepřilíš argumentačně propracovanou, je snaha zpochybnit jeden rozpor: často zdůrazňovanou nepolitičnost undergroundu, o které hovořil nebo psal Václav Havel, Milan Hlavsa a další. Některé rozpory v undergroundu,

stejně jako v Chartě 77, měly společný jmenovatel: byly politicko-existenciálního rázu.

Představa, že dodržování lidských práv v bezprávním státě je činnost pouze mravní, a nikoliv politická, byla také předmětem pochybností po celou dobu existence Charty 77 a padla až s pádem komunistického systému.

To, že dodnes tu a tam zůstává, a to v samotném přeživším undergroundu, názor o jeho nepolitičnosti, je dáno spíše neschopností určité kritické sebereflexe. S ironickou nadsázkou lze říci: je nutno konečně si přiznat, že antisovětskum, nechuť k socialistickému kultu práce, nepodřizování se společenským normám, neuznání jednotné mládežnické organizace SSM ani vedoucí úlohy KSČ atd. skutečně nejsou znaky nepolitičnosti undergroundu.

Tím ale není řečeno, že by tajná komunistická policie měla ve svém popisu kontrakturního hnutí pravdu. StB se o underground ve své podstatě nezajímala. Byla pouze genuinní složkou totalitního systému, soustavně zkoumající vlastní entropické znaky, které budou doprovázet jeho a její pád.

Mirek Vodrážka

Kindergeschichte jako sociální věda

Jakub Rákosník reagoval ve čtrnáctideníku *A2* z 16. 12. 2015 na mou knihu *Gottwaldovo Československo jako fašistický stát*, což by šlo jediné uvítat – téma, o kterém kniha pojednává, je závažné a dodnes neblaze ovlivňuje zdejší veřejný diskurz včetně politiky. Problém je v tom, jak Rákosník ke „kritice“ přistoupil: předstírá, že knihu hodnotí z hlediska historio-

grafie, ve skutečnosti však jen obhajuje tradovanou – v tomto případě spíše módní – ideologická klíše, což je nešvar obecný, který křiví výklad nejen poválečných dějin. Proto na článek reaguji.

V 90. letech se pokoušela znevážit diskusi o třetí republice postkomunistická národovecká historiografie. Ta má dnes, zdá se, v mladších

historických na sociálních vědách FF UK svou pokračovatelku, která se jen přeekslovala k druhému tradičnímu nástroji ideologů a strážců správného chápání historie: k sociálním dějinám. Národovectví a socialismus jsou dvě platformy, ze kterých se různí autoři zleva doprava snažili a snaží relativizovat dějiny antiliberálních hnutí 20. století

51 BOLTON, Jonathan: *Světy disentu*, s. 172.

52 Tamtéž, s. 173.

53 JIROUS, Ivan M.: *Zpráva o třetím českém hudebním obrození*, samizdatem 1975. Knižně JIROUS, Ivan M. (ed. Michael Špirit): *Magorův zápisník*. Torst, Praha 1997, s. 197.

54 HAVEL, Václav (ed. Vilém Prečan): *Do různých stran. Eseje a články z let 1983–1989*. Čs. středisko nezávislé literatury, Scheinfeld 1989, s. 143.

(na Slovensku a v Polsku se k těmto tradičním antiliberalním platformám připojuje ještě otázka náboženská), přičemž ideologický zápal či politický konformismus umocňuje oborová omezenost.

Nejdříve k Rákosníkovým „odborným“ poznámkám. Rákosník tvrdí, že jsem interpretační schéma knihy postavil *především na přeložených dílech starší teorie totalitarismu a na analýze fašismu, kterou na počátku osmdesátých let vypracoval Noel O'Sullivan. Takový interpretační rámec lze ovšem jen stěží považovat za přínosný či originální*, napsal Rákosník. Podle něj navíc zcela chybí *novější zahraniční literatura konceptualizující komunistická hnutí – snad s výjimkou sborníku Za obzor totalitarismu – a nenajdeme zde ani mnohé zásadní publikace k dějinám Československa ve sledovaném období.*

„Zvolený interpretační rámec“ je nástroj, s jehož pomocí se snaží autor vyložit určitý historický fenomén. Nejde o to, zda je přínosný či originální, ale zda je vhodný, proč ano, proč ne. O něco podobného se ovšem Rákosník ani v náznavu nepokusil – v jeho replice totiž chybí jakákoli argumentace.

Skutečnost, že je má práce založena převážně na starší literatuře, ukazuje jediné: nedostatečnost tuzemské historiografické obce, protože to, o čem píšou, klasifikovali různí autoři zleva i zprava už ve 30. letech minulého století. Zde to však dosud, až na malé výjimky, náznavy a dílčí studie, nikdo nepojmenoval, ačkoli fašistické rysy poválečného Československa pod taktovkou KSČ jsou výraznější, než byly za druhé republiky. Rákosník se v duchu normalizační i postnormalizační historiografie tomuto tématu, které je dodnes žhavé politikum, zcela vyhnul. Věnuje se teorii totalitarismu, která se s půlstoletým zpožděním dostala opět do módy (její kritika) mezi tuzemskými sociálními vědci, ačkoli diskusi na toto téma jsem v knize explicitně odmítl právě z toho důvodu, aby neodváděla pozornost od tématu knihy, jímž je fašistický charakter Gottwaldovy vlády.

Fašismus ≠ totalitarismus

Posuzuji ji v rámci interpretace fenoménu antiliberalních hnutí vzniklých po první světové válce, který byl u nás díky Masarykově republice fázově posunut až k roku 1938. Zprvu se projevil jako reakce na vnější ohrožení, kterou petrifikovala nacistická okupace, a rozvinul se v nacionálně sociální revoluci po roce 1945, už v domácí režii, a byl dovršen komunistickým převratem v únoru 1948. Práce není založena na horizontální komparaci nacismu a komunismu, a pokud studie věnující se teorii totalitarismu cituji, cituji je v úvodu na dokreslení širších souvislostí tématu.

Fenomén fašismu je v mé knize postaven vertikálně: poukazuje na společné kořeny, které lze v různých lidových či národních hnutích vystopovat v Evropě od doby Francouzské revoluce napříč kontinentem, tedy přesvědčení, že lidovláda je sama sobě nejvyšším zákonem, a tedy není ničím omezena (morálkou, tradicí, zákony, parlamentem...) a také v ničem omezena, a že politická vůle stojí nad veškerou realitou, sociálními, kulturními či hospodářskými aspekty. Fenomén, který se s plnou silou projevil v moderních antiliberalních masových hnutích po 1. světové válce, jež za účelem mobilizace davů spojila nacionalismus se socialismem. To je podle mne věc, která tvoří základ fašistického politického aktivismu, ať už ho řadíme nalevo, nebo napravo, a která podle mne nejlépe vystihuje základní rysy antiliberalních hnutí, což platí dodnes. Vedle O'Sullivanova se má kniha opírá především o práci Jacoba Talmona *O původu totalitní demokracie*, zabývající se vývojem „revolučního mesianismu“ v době osvícenství, který pak Francouzská revoluce uvedla do praxe, tedy dobou dávno před jakýmikoli teoriemi totalitarismu. Pokud jde o ně, podstatná je v knize práce de facto jediná, a to *Total Revolution* C. W. Cassinelliho. Tu ale Rákosník nezmiňuje, zřejmě ji nezná. Zato jmenuje „profláknutou“ Hannah Arendtovou, ačkoli se

o ni při výkladu fenoménu fašismu nejen neopírám, ale ve sporu Arendtové s Ericem Voegelinem o původ či příčiny vzniku masových nedemokratických hnutí stojím v knize na straně Voegelina. Poválečný vývoj v Československu navíc nevztahují k nacistickému Německu, ale k fašistické Itálii. Ve svém klasickém díle *Původ totalitarismu* ovšem Arendtová fašistickou Itálii mezi totalitní státy (právem) nezahrnuje.

Fašistický režim ≠ diktatura

Ukazuje se, že Rákosník nejen nezná „nepřekladového“ Cassinelliho, ale zřejmě nečetl ani „překladového“ O'Sullivanova. Jinak by nemohl pořádku dokola tvrdit, že *klasická teorie totalitarismu*, s jejíž pomocí prý koncipují své vyprávění (viz Pullmannův text *Sociální dějiny a totalitární vyprávění in Soudobé dějiny* č. 3-4/2008), *implikuje existenci pasivní, atomizované masy obyvatelstva: Aktivní participace obyčejných lidí na provozu totality se přehlíží*, opisuje Rákosník od Pullmanova, kterého má, na rozdíl od O'Sullivanova, evidentně pečlivě nastudovaného. O'Sullivan totiž označuje ve své práci politizaci veřejnosti a snahu po jejím co nejširším zapojení do systému za hlavní rys fašismu, který nazývá

aktivismus. Permanentní mobilizace mas je charakteristický znak, jenž fašistické režimy odlišuje od „klasických“ diktatur, které chtějí veřejnost apolitickou, neangažovanou, pasivní, neotravují ji s prvomájovými průvody apod.

V knize tento zásadní rozdíl mezi fašistickým aktivismem a v pasivně záměrně udržované veřejnosti v diktátorských režimech pro méně chápavé čtenáře několikrát zdůrazňuji. Rákosník přesto tvrdí:

Placákovi ovšem jeho nezáměr o postoje obyvatelstva umožňuje vykreslit jednoduchý dualistický obraz, skládající se na jedné straně ze spiklenecké strany nového typu a na straně druhé z pasivní populace a odevzdaných demokratických politiků, „rezignujících na demokratické hodnoty první republiky“, kteří dali poválečnému programu „tres-tuhodně neodpovědný souhlas“.

Buď Rákosník knihu nečetl, nebo má potíže s chápáním textu, což je ovšem v éře internetu mor, který se šíří i napříč akademickými kruhy. Komunisté v rámci své poválečné fašistické revoluce usilovali nejen o konsenzus (rozuměj konsenzus pod vedením KSČ) dělníků a rolníků, ale stejně tak živnostníků a sedláků či středně velkých podnikatelů, armády, církve, stejně jako bezpečnosti... Z celonárodního konsenzu měli být vyřazeni jen etnický, kulturně či sociálně „cizorodí“ – tedy velkostatkářské, nadnárodní aristokracie a všichni ne-Slované...

Komunisté a nekomunisté

Rákosník mi dále vytýká, že v druhé části jsou některé kapitoly převážně založeny na vybraných výrociích předních komunistů, převzatých z publikovaných pramenů k příslušnému tématu – chybí v nich jakýkoli odkaz na sekundární literaturu a výklad jen mechanicky hromadí vybrané citáty.

Citáty nehromadím pro zábavu, ale na podporu výkladu, že při vzývání jednolitého národa a státu slovanského charakteru, zbaveného „zrádců“, stejně jako všeho cizorodého, nešlo o nějaké dobové podmíněné excesy

jednotlivých komunistických předáků, ale že podobné projevy byly pronášeny v rámci strategie poválečného mocenského nástupu, jak jej vedoucí komunisté promýšleli a prodiskutovali v moskevském exilu ve spolupráci s matadory mezinárodního komunistického hnutí, na prvním místě s šéfem Kominterny Dimitrovem. Fašizující projevy komunistických ideologů citované v knize reprezentují stovky stran nejrůznějších materiálů, článků, návrhů, projevů, porad, interních školení atd., určených jak vně, tak dovnitř strany. Konfrontuji je s výroky nacistů a fašizujících národovců druhé republiky, které jsou po formální i obsahové stránce de facto totožné. Že zde není citováno více sekundární literatury, je nablédni: nikdo si bohužel dosud nedal tu práci, aby režim poválečné Národní fronty zařadil do kontextu fašistických režimů, jak se s různými místními odchylkami a specifiky vyvíjely v Evropě po roce 1918.

Podle Rákosníka je ale tento postup manipulativní: *Autor pracuje s kategorií zla a hromadění citátů komunistů vytváří obraz minulosti, v němž veškeré zlo přichází od KSČ. Zcela přitom chybí promluvy těch, kteří tvrdili totéž a říkali to třeba i dříve než komunisté.*

Polemizovat s Rákosníkem je jako rozmlouvat s Marťanem. V knize stojí černé na bílém: *Poválečnou nacionálně socialistickou revoluci v tomto textu spojujeme s komunisty. Námitka proti tomu zní: Národní fronta byla koaliční vláda komunistů se čtyřmi nekomunistickými stranami, jejichž představitelé se vyjadřovali na první pohled stejným či obdobným způsobem jako komunisté, ba mnohdy ještě radikálněji. Mezi komunistickou a nekomunistickou částí poválečné třetí republiky je však zásadní rozdíl: [...] nekomunistické strany považovaly režim Národní fronty za dějinnou revizi v rámci reakce na druhou světovou válku a nacistickou okupaci. [...] Naproti tomu veškeré aktivity komunistů měly jediný cíl: podetnout či oslabit sílu „třídního“ nepřítelů a využít válku s její destrukcí dosavadních hodnot k další poválečné radikalizaci, která měla vyústit v likvidaci celého systému.*

Jinými slovy: komunisté chtěli nacistickou eschatologii o zániku starého světa a zrodu nového člověka využít k vlastní variantě téhož.

Kontextualizace

S tím souvisí i Rákosníkův oblíbený termín „kontextualizace“, kterou teze mé knihy postrádá. Vedle již zmíněných nekomunistických elit, které jsem podle Rákosníka neměl potřebu blíže prozkoumat, zda jejich vidění reality nemohlo být podobné tomu, jež připisuje komunistům, jsem nechal stranou i okolnosti, za nichž nekomunisté jednali.

Ano, nechal, protože smyslem knihy není odpověď na otázku, jak či proč jednali či nejednali nekomunisté nebo co bylo příčinou poválečného komunistického mocenského nástupu (o tom byly napsány stohy knih a studií), ale jaký byl charakter hnutí, které se u nás po válce chopilo moci – kde se vzalo, z čeho vycházelo, o co se opíralo, což není problém českých dějin, ale problém dějin obecných. Ergo jsem to já, kdo se snaží poválečný nástup komunistů v Československu zařadit tam, kam patří – tedy do kontextu evropských dějin, a ergo je to Rákosník, kdo tento nadnárodní fenomén dekontextualizuje, když poukazuje na to, že jsem pominul sociální, ekonomické atd. okolnosti nástupu komunistů v poválečném Československu.

Jako kdyby komunisté byli nějaká dobová tuzemská úchylka, kterou lze vysvětlit z povahy české kultury či české chudoby, Rákosník tvrdí, že způsob, jakým „konceptualizují revoluci“, je problematický, a píše: [Placák] *Přitom zcela přehlíží jakoukoli sociálněvědní literaturu k teoriím revoluce a zůstává u jednoduchého schématu spiklenců vyzbrojených metaideologií, neprozíravých nekomunistů a vypočítavé a následně podvedené populace.*

Určující pro fašistické revoluce byla politika, která vždy dominovala nad vším ostatním. Jednou z hlavních tezí knihy je, že komunisté neřešili sociální otázky, stejně jako nacisté neřešili národnostní otázky (podob-

ně dnešní islámští teroristé neřeší otázku postavení islámu ve světě nebo snad problém chudoby v arabském světě). Cíle fašistické politiky byly ryze politické, chceme-li ideologické. Stejně jako sociální aspekty třetí republiky neřeším ani represivní povahu režimu – jde mi o jeho charakter, respektive způsob jeho vlády. Sociální dějiny jsou pro popis fašistického politického aktivismu, založeného na ničím neomezené „vůli k moci“, záměrně překračující všechny kulturní, sociální, ekonomické... hranice, nejen k ničemu, ale mohou nás dovést ke zcela scestným závěrům. Vykládat komunismus ze sociální otázky znamená vytrhávat toto chiliastické hnutí z kontextu, podobně jako kdybychom chtěli Třetí říši 30. let vykládat z roviny sociálních opatření, zaměstnanecké rekreace, výstavby sociálních bytů, různých prodělnických opatření, hygienických a zdravotních norem apod.

Antiliberalní hnutí 20. století záporně odděluje od nacionálního či sociálního předznamenání, které se jim snaží přiznat různí revizionisté zleva i zprava a podobně i autoři, kteří nejsou s to nahlížet problém v širších souvislostech. Rákosník používá slovo kontextualizace jako papoušek, který se to naučil v kleci vysokoškolského biflování schémat, jimž právě jakýkoli kontext chybí. Používá tento termín – podobně jako „konceptualizace revoluce“ – aby doložil „odbornost“ svého přístupu. Ve skutečnosti je produktem prostředí, které si na vědu jen hraje.

Pojem fašismus

Rákosník mi dále vytýká pojmovou nejasnost ohledně termínu fašismus: *Další vadou je nedostatek pojmové preciznosti, která nejpozději od časů Maxe Webera patří mezi hlavní požadavky kritické sociální vědy. Autor jistě může pracovat s konceptem totalitní demokracie, jejímiž druhovými variantami jsou i komunismus, fašismus či nacionální socialismus. To ale ještě neznamená, že mezi tyto varianty lze bez dalšího dát rovnítko.*

Já ale žádné rovnítko mezi tyto pojmy nekladu, ale poukazuji na druhovou spřízněnost režimů založených na fašistickém aktivismu. Co se týká pojmů, tak pro fašismus neexistuje definice, která by byla obecně přijímaná, a to z jednoho prostého důvodu: nemá žádnou „vlastní“ ideologii. Někteří autoři proto pracují s tzv. fašistickým minimem, jež mají všechny režimy zahrnované pod tento pojem společně: jde o hnutí, která jsou založena na ničím neomezeném politickém aktivismu, národní obrodě, permanentní mobilizaci mas proti vnitřnímu i vnějšímu nepříteli, která ke svému mocenskému nástupu a vládě využívají kombinaci nacionální a sociální demagogie, politizují veškeré otázky týkající se společnosti i jedince a snaží se co nejvíce omezit soukromou sféru. Toto fašistické minimum mají ve větší či menší míře společně jak Stalinův Sovětský svaz, tak nacistické Německo, Mussoliniho Itálie i Gottwaldovo poválečné Československo. Matení pojmů naopak je, když se fašismus na základě komunistické propagandy prezentuje ne jako revoluční hnutí, ale jako jakási protilidová „černá reakce“ spojená s velkokapitálem, vojenskými a církevními kruhy atd., což se dodnes bohužel děje i v odborných kruzích.

Rákosník pak celou věc korunuje tvrzením: *Navíc fašismus je pojem, jehož významové pole je natolik negativní, že je stále velmi užitečný pro delegitimaci politických protivníků. Pojem se tak stává zcela bezobsažným a mění se jen v propagandistickou nálepku. Nemohu se ubránit dojmu, že právě o toto autorovi šlo: slovo „totalitní“ již není dostatečně dehonešující, a proto ve svém tažení proti zlu ztělesněnému komunistickým hnutím sáhl po působivějším termínu.*

Je pozoruhodné, že autoři, kteří nebyli odchováni ideologickou psychopatií minulého režimu, vidí text jako pravdu, se kterou je nutno bojovat, postaví proti ní pravdu vlastní. V tomto případě je věc obzvláště pikantní v tom, že fašistické režimy – na rozdíl od totalit – nemusejí být režimy nutně zločinné.

Tvrdit, že pojem „totalitní“ není dostačující, a proto bylo třeba přijít s „fašismem“, je podobné jako chtít očernit masového vraha tím, že ho označím za zloděje. Já komunistům přece nenadávám do fašistů. Všechna má tvrzení jsou založena na rozsáhlé argumentaci, která může být jistě chybná, to je ale věci řádně podložených protiargumentů. Rákosník nepřišel s jediným argumentem, který by poválečnou nacionálně socialistickou revoluci vyděloval z fenoménu evropského fašistického politického aktivismu: revoluci, která byla nejhlubší a nejrozsáhlejší v celých českých dějinách (srovnat s ní je možné jen období husitských válek či dobu pobělohorskou). Komunisté ji využili ke svému mocenskému nástupu, udržovali její odkaz po celou dobu své vlády a snaží se jej strážít i dnes, i když jim v tom lezou do zelí různí populisté (za všechny prezident Zeman, z něhož se pomalu, ale jistě – s blížícími se volbami – stává nestor tuzemských xenofobů).

Mládežnickova léta

Rákosníková ideologizace a zamlžování problému vrcholí následující kreací:

Při pročitání knihy se mi místý vracel nepřijemný pocit, který jsem zažíval při četbě titulů z padesátých let, jako byly Dokumenty o protilidové a protinárodní politice T. G. Masaryka (1953) či sborník Proti kosmopolitismu ve výkladu našich národních dějin (1953). Argumentační postupy Placákova tažení proti zlu totiž vedou k podobně plochému zobrazení minulosti. Jen zfašizovanou první republiku a úsvit nové šťastné doby po květnu 1945 u Placáka vystřídala zfašizovaná třetí republika a ideálně demokratická první republika. [...] Placákovy konzervativní hodnotové pozice, které samy o sobě nemusí být z principu nesympatické, prostupují knihou natolik, že naplňuje spíše žánr politické propagandy než kritického historického výkladu.

I když je výše uvedené za hranou jakéhokoli pokusu o seriózní kritiku a ze strany autora jde jen o to věc

znevážít, přesto i k tomu poznámku: o ideální první republice není v textu sebemenší zmínka – Rákosník si ji vymyslel, aby mi mohl přiřknout ono údajné dualistické vidění světa. Mé hodnotové soudy pak označuje za konzervativní. Z čeho vychází? V knize straním otevřené společnosti bez ohledu na její politické zabarvení. Stavím ochrannou zeď mezi levicí a pravicí na jedné straně a fašistickým nárokem či pokusem na straně druhé. Ochránit socialismus před Leninem, stejně jako před Hitlerem, a podobně i vlastenectví před Mussolinim, stejně jako před Gottwaldem nevychází ovšem z nějakého voluntarismu, ale z toho, že tyto věci jsou ve skutečnosti neslučitelné: Lenin nebyl socialista, stejně jako Hitler nebyl vlastenec. Veškeré hodnotové soudy, stejně jako metonymie, parafráze, ironie i vtípky, jsou jen „literární omáčka“, která je v knize proto, aby to nebyla taková nuda, jak se stává historiografii, která se tváří přísně vědecky, a skutek utek – viz ona kontextualizace... Podstatná je v knize argumentace a tu Rákosník zcela pominul.

Souvztažnost mezi poválečným obdobím a druhou republikou a protektorátem a celé toto období s fašistickou Itálií je podle mne jedno z nejzávažnějších témat soudobých českých dějin, které dodnes, nezpracované, negativně ovlivňuje celé politické klima v této zemi. Je to téma, jež se týká demokracie jako takové – s konzervativismem to nemá co dělat, respektive má, stejně jako s demokratickým či reformním socialismem.

Jeden z prvních autorů, který na výše uvedené upozornil, byl koncem 60. let levicový historik Jan Tesař a ideový guru současných módních levičáků, básník a filozof Egon Bondy, už začátkem 50. let označil režim v Sovětském svazu za *fašismus ve své nejdokonalejší formě*. Bondy měl nejen básnické „Nietzschovy nozdry“, ale byl také – na rozdíl od tehdejších i současných levičáků – řádně marxisticky vzdělán, stejně jako jeho druh Závěš Kalandra, který kritizoval

ze stejných pozic Sovětský svaz už ve 30. letech, za což ho komunisté po válce popravili. Pokud je tu tedy někdo „konzervativní“, je to nejspíš sám Rákosník – ve mém strnulém a schematickém přístupu k dějinám.

Kindergeschichte na sociálních vědách

Nejde jen o prosté pochopení textu, začít je třeba s jeho určením. Pokud se chci kriticky zabývat nějakým dílem, musím nejdřív určit jeho druh či povahu, tedy vědět, že je rozdíl mezi sochou a objektem, například. Kniha *Gottwaldovo Československo jako fašistický stát* není příručka, jejímž účelem je shrnout dosavadní literaturu o komunismu nebo nacismu, jak čtenáři podsouvá Rákosník, když poznamenává, že mi tam chybí nejnovější literatura, a stejně tak to nejsou dějiny třetí republiky, ze kterých by snad vypadla ta či ona práce. Jde o *sui generis* historický esej, jehož smysl je zcela opačný: pracuje s výběrem z dosavadní literatury, který je – na rozdíl od příručky – výsostně autorský, omezený a subjektivní, což není jeho nedostatek, ale účel: s jeho pomocí se autor snaží obhájit svou tezi, která není určena k věření, jak by se snad mohlo jevit z Rákosníkovy reakce, ale k polemice. To je ale učivo na střední škole.

Celý Rákosníkův text ukazuje jediné: autor nejen že se v problému vůbec neorientuje, ale dělají mu potíže i základy historiografie. To by samo o sobě nestálo ze repliku, kdyby šlo o druhořadého publicistu druhořadého plátku – problém s Rákosníkem je v tom, že je jedním z vedoucích učitelů sociálních dějin na FF UK. To je skoro k pláči. Když už Rákosník připomněl 50. léta, tak tu přece jedná podobnost je: a sice Rákosníka se svazáky, kteří po roce 1948 obsadili vysoké školy, aby z výšky své mentální nezralosti mistrovali vše, co bylo před nimi, s neochvějným přesvědčením, že padli na kámen mudrců, i. e. marx-leninismus. Z pozice sociálně ekonomických schémat, zakletých v mládežnický ideologickém vidění

světa, není Rákosník s to nahlédnout závažnost daného problému, lidsky ani odborně, přičemž jedno podmiňuje druhé.

Sociální dějiny nikdo nezpochybňuje, jsou nezastupitelnou a důležitou součástí obecných dějin. Pokud je ovšem vezmeme za jejich základ nebo jako univerzální klíč k jejich výkladu, stane se z vědy ideologie. Historik Tony Judt vzpomíná na boom sociálních dějin před čtyřiceti lety v Británii: *Mně to připadalo jako do očí bijící a dosti primitivní teleologie, skýtající dojem jistoty ohledně minulého dění i budoucích výsledků, který mi byl jakožto historikovi – a dokonce i jakožto marxistickému historikovi, jakkoli to někoho může zarazit – zásadně cizí*.

Podobně se v 90. letech vrhli historici na FF UK dosud vyučující marx-leninismus na dějiny každodennosti, které měly také už svou prvotní „slávu“ dávno za sebou. Ti však většinou uměli alespoň své řemeslo a také byli „v obraze“. Ale to, co předvádí Rákosník (a jeho šéf Pullmann) na sociálních dějinách, se mírou své naivity (doufám, že jen naivity) nedá označit jinak než jako *kindergeschichte*.

Jestli se dnes česká veřejnost začíná opět fašizovat, můžeme z toho vinit nejen naprosto nezodpovědné a populistické politiky a podobně nezodpovědná a bulvární média, ale stejně tak i tuzemskou historiografii, zbabělou a konformní, neschopnou pojmenovat věci pravým jménem. Praxi zavírání kostlivců do skříně, v které byla starší generace mistrem, se úspěšně přiučila i část mladší historiografické generace. Doc. PhDr. et JUDr. Jakub Rákosník, Ph.D., je toho dokladem.

Petr Placák

Tento text jsem původně nabídl redakci *A2*, kde článek, na který reaguji, vyšel. Redakce jej odmítla s tím, že je moc dlouhý.

